

Institutul pentru
Dezvoltare și
Inițiative Sociale
"Viitorul"

BULETIN DE POLITICĂ EXTERNĂ AL MOLDOVEI

Numărul 48, Noiembrie 2012

Eduard Țugui

NESUSTENABILITATEA NEGOCIERILOR PRIVIND REGLEMENTAREA DIFERENDULUI TRANSNISTREAN SAU DE CE SECURITATEA CONTEAZĂ

Reluarea oficială a activității "Conferinței permanente pentru problemele politice în cadrul procesului de negocieri privind reglementarea transnistreană" în formatul "5+2", după decizia de la Moscova din 22 septembrie 2011, reformatarea administrației de la Tiraspol și întâlnirile succesive ale reprezentanților Republicii Moldova cu noua administrație, au deschis perspectiva soluționării conflictului transnistrean. Formulate într-o politică a "pașilor mici", care să conțină doar specte sectoriale tehnice, negocierile dintre Chișinău și Tiraspol, dar și cele în format extins "5+2", nu au adus mari schimbări în raioanele de est ale Republicii Moldova și se dovedesc a fi tot mai ineficiente. După un an de la lansarea negocierilor, a căror agendă a fost deocamdată "eliberată" de aspectele politice și de securitate, oficialii de pe cele două maluri ale Nistrului se acuză reciproc de militarizare și devine tot mai evident faptul că în lipsa discuțiilor serioase pe aspectele politice și a sistemului complex de securitate "micii pași" duc niciunde.

Contextul

Două mari probleme a pus primul deceniu al secolului XXI pe agenda internațională de mai departe și anume revenirea economiei mondiale pe creștere economică sustenabilă și articularea unei arhitecturi globale de securitate, ambele foarte actuale pentru continentul european. Astfel, proiectele de integrare economică într-un context de austeritate sunt însoțite în Europa de re-modelarea

TEMA URMĂTOAREI EDIȚII:

**Cîteva reflecții
asupra neutralității
Moldovei**

RECENZENȚI:

Cornel Ciurea
Cristian Ghinea
Nicu Popescu
Witold Rodkiewicz
Hans Martin Sieg

Buletinul de Politică Externă al Moldovei reprezintă o serie de analize scurte, scrise de experți locali și străini, dedicate celor mai importante subiecte de politică externă, dezvoltărilor majore din Marea Neagră, cooperării cu organizațiile internaționale și activităților de menținere a păcii din regiune. Buletinul are scopul să creeze o platformă comună pentru discuții între experți, comentatori, oficiali și diplomați care sunt interesați de perspectivele de integrare europeană a Moldovei. Buletinul mai tinde să ofere diplomaților și analiștilor moldoveni o tribună veritabilă pentru dezbaterile celor mai controversate puncte de vedere care ar putea ajuta Moldova să-și găsească mai ușor calea spre UE.

parametrilor de securitate care antrenează SUA, Rusia și Uniunea Europeană și capacitează, prin ricoșet, destinul Republicii Moldova. La 17 septembrie 2009 președintele american, Barack Obama, anunța redimensionarea Scutului Antirachetă american în Europa, decizie salutăată în Federația Rusă, la 8 aprilie 2010 se semna la Praga Tratatul ruso-american de dezarmare nucleară START (Strategic Arms Reduction Treaty) III, ce vizează reducerea cu 30% a arsenalelor nucleare-strategice și leagă capacitățile nucleare ofensive de cele defensive, iar la Summit-ul NATO din noiembrie 2010 se convine asupra creării unui scut antirachetă comun în Europa. În cadrul ceremoniei de semnare a START III, președintele american s-a declarat interesat de continuarea negocierilor cu Rusia în privința reducerii și a armelor nucleare tactice, în timp ce anul 2011 s-a dorit a fi anul Tratatului Forțelor Convenționale în Europa, cel mai important document internațional care garantează retragerea trupelor ruse de pe teritoriul Republicii Moldova. Fără să respecte prevederile FACE, document din care s-a retras formal în decembrie 2007, Rusia nu a reușit să convingă comunitatea euro-atlantică privind necesitatea regândirii de ansamblu a securității europene, care să o elibereze de angajamentele luate la Summitul OSCE de la Istanbul. Dar s-a reușit semnarea unui Memorandum ruso-german, 5 iunie 2010, ce prevede instituirea unui Comitet Rusia-UE pe probleme de politică externă și securitate, a cărui sarcină expresă să fie ajungerea treptată la faza finală de soluționare a conflictului transnistrean.

Pașii mici ...

La mai bine de cinci ani după înghețarea negocierilor oficiale privind reglementarea transnistreană, pe data de 22 septembrie 2011 Rusia găzduiește o întâlnire după care se dă startul unor noi runde de negocieri în formatul "5+2" și (probabil) deschide perspectiva întâlnirilor moldo-transnistrene. După primele două runde de "negocieri asupra negocierilor", în cadrul celei de-a treia întâlniri în formatul "5+2" de la Viena, 17-18 aprilie 2012, a fost semnată o Declarație ce stabilește principiile generale pe care se vor baza viitoarele negocieri oficiale, la care toate părțile implicate devin egale, și a fost stabilită agenda procesului de negocieri, care include trei pachete principale: problematica social-economică, problematica umanitară și drepturile omului, chestiunile de securitate și reglementarea politică a conflictului. De asemenea, activizarea dialogului direct între Chișinău și Tiraspol a presupus întâlniri periodice între Primul Ministru al Republicii Moldova și liderul de la Tiraspol, întâlniri mediate de către OSCE dintre negociatorii șefi din partea ambelor părți, Eugen Carpov și Nina Ștanski, precum și relansarea activității grupurilor de lucru privind măsurile de consolidare a încrederii între ambele maluri ale Nistrului.

S-a anunțat o politică a pașilor mici în perspectiva apropierei celor două maluri ale Nistrului, ancorată în cadrul primelor două pachete de negocieri, având principalul argument necesitatea de a consolida încrederea între cele două maluri ale Nistrului prin acțiuni/politici economice și sociale, fără a sufoca procesul cu chestiuni politice și de securitate. Astfel, s-a dorit o abordare (neo)funcționalistă experimentată în Uniunea Europeană, când odată integrarea demarată pe sectoare "soft" aceasta va suscita prin efectul de antrenare (spillover) și aspectele politice. Pașii autorităților de la Tiraspol au însemnat anularea taxelor vamale pentru produsele moldovenești și un acord de reluare a circulației trenurilor de marfă pe tronsonul transnistrean, acord prelungit pentru încă un an, precum și deschiderea "eterului transnistrean" pentru două televiziuni de pe malul drept al Nistrului. De aici încolo, Tiraspolul sprijinit tacit de la Moscova a venit cu o serie de revendicări economice și pune în mod tranșant problema recunoașterii acelor instituții care deocamdată activează în cadrul unui vid juridic – Banca transnistriei, diplomele studenților sau cea mai mare parte a autoturismelor. Mai mult, autoritățile de la Tiraspol susțin că nu poate fi vorba de deschiderea pachetului trei atâta timp cât nu se rezolvă aceste probleme "tehnice" din cadrul primelor pachete de negocieri.

Între timp, liderii separatiști au anunțat că independența este singura opțiune politică a Transnistriei (și repetă obsesiv acest deziderat) iar trupele ruse nu trebuiesc evacuate din regiune ci suplimentate cu întăriri. De asemenea, autoritățile de la Tiraspol declară cu orice ocazie că prioritatea politicii externe a regiunii este integrarea euro-asiatică, în timp ce toată legislația care se adoptă confirmă acest lucru. Conceptul de politică externă al Transnistriei elaborat de pretinsul Minister transnistrean al Afacerilor Externe, transmis recent liderului de la Tiraspol, Evgheni Șevciuk, prevede că Rusia și Ucraina sunt

prioritare pentru așa-zisa politică externă a regiunii separatiste, iar Republica Moldova se regăsește doar pe locul trei. Autoritățile de la Tiraspol pregătesc un nou Cod Fiscal copiat după cel rus, iar liderul de la Tiraspol, după o vizită recentă la Moscova, dă asigurări că va face tot ce îi stă în puteri ca militarii ruși să rămână în Transnistria. Președintele Republicii Moldova, Nicolae Timofti, declară întregii lumi, în cadrul fermelor alocuțiuni de la ONU și APCE, că staționarea militarilor ruși în estul țării este contrară dreptului internațional și neutralității stipulate în Constituție, iar ne-recunoscutul președinte de la Tiraspol negociază dezinvolt la Moscova consolidarea prezenței militare ruse.

Când la Viena negociatorii în formatul "5+2" conveneau asupra agendei de negocieri, Dmitrii Rogozin, recent numit în funcția de reprezentant special al președintelui rus pentru Transnistria, declara la Tiraspol că contingentul militar rusesc din estul Republicii Moldova va fi reînarmat în conformitate cu planul general de modernizare a armatei ruse ce va fi implementat până în anul 2020. Deci emisarul rus știa că aspectele politice și de securitate incluse în "planul de agendă" la Viena, întâlnite cu optimism în Republica Moldova, fie nu vor fi discutate până în anul 2020, fie vor consfinți această prezență militară a Federației Ruse. Și de bună seamă, în anul 2012 Rusia, fără să anunțe autoritățile de la Chișinău, trimite în Zona de Securitate 20 de mașini tip Ural și alte tipuri de armament. Ministrul Apărării al Republicii Moldova, Vitalie Marinuța, ne-a informat că Federația Rusă a introdus diverse tipuri de armament în regiunea transnistreană, în ultimele câteva luni.

După ce autoritățile de la Chișinău au fost informate despre mișcările de tehnică militară, înțelegând gravitatea contextului, șeful Securității de la Tiraspol, Vladislav Finaghin, a replicat cu o acuzație "de serviciu", devenită banală în ultimele două decenii, că cei din dreapta Nistrului construiesc o bază militară NATO la Bulboaca. Tonalitatea acuzațiilor a fost sprijinită indirect de către negociatorul rus Serghei Gubarev prin subtila mențiune că „în cazul în care Moldova își pierde suveranitatea sau neutralitatea, Federația Rusă va reveni la chestiunea realizării de către Transnistria a dreptului la autodeterminare” fapt ce a fost interpretat de presa noastră că Rusia va recunoaște Transnistria în situația în care Moldova va intensifica relațiile cu NATO. În consonanță cu aceste acuzații grele, Dmitrii Soin anunță de la Tiraspol declanșarea unui „război rece” între cele două maluri ale Nistrului.

... care duc niciunde

Chiar dacă se numesc mici, aceștea se doresc a fi pași, adică prin definiție trebuie să conducă undeva. Doar că fără discuții legate de aspectele politice și de securitate, în lipsa unor documente care să prevadă expres formula politică de organizare a viitorului stat integrat, care să conțină aspectele complexe ale securității, această politică duce niciunde. Cât nu ar părea de straniu pentru multă lume (care ne îndeamnă să lăsăm în continuare neatins pachetul trei de negocieri), neinclusiunea chestiunilor politice și de securitate conduc la sterilitatea negocierilor, dar anume neinclusiunea acestora. Dovadă că după o scurtă perioadă productivă, când s-a relansat circulația trenurilor de mărfuri prin regiunea transnistreană și se negocia perspectiva relansării circulației depline a trenurilor de mărfuri și pasageri, liderul de la Tiraspol a re-introdus "taxe vamale" în comerțul cu Republica Moldova, negocierile sectoriale dintre Ștanski și Carpov nu dau rezultate (și nu au cum să dea), iar declarațiile ostile din ultima perioadă țin anume de aspectele de securitate.

Mai mult, fără ca să vrea, Republica Moldova este atrasă într-o cursă gândită de strategii ruși, prin care Rusia își consolidează pozițiile în viitoarele negocieri pe care le va avea cu lumea euro-atlantică pe dosarul nucleare-strategic. Rusia nu are să negocieze (doar) cu Germania sau Uniunea Europeană securitatea europeană. De altfel, faptul că în același timp oficialii europeni și șeful FMI solicită Rusiei să contribuie financiar la salvarea zonei euro nici nu recomandă asemenea înțelegeri. Rusia dorește negocierea arhitecturii de securitate europene (în mod special) cu Statele Unite ale Americii, arsenalul militaro-strategic fiind singurul subiect care îi fac pe ruși comparabili cu americanii. Astfel, cât timp SUA s-au retras în ultima perioadă din treburile europene, Rusia își consolidează cu "pași mici" prezența militară în zonă, iar acest lucru îl realizează prin mimarea negocierilor în dosarul transnistrean. Nimeni nu crede că NATO ar avea nevoie de baze militare în Republica Moldova, mai ales că americanii instalează 24 de interceptoare ale Scutului Antirachetă în vestul României, în județul Olt, anume pentru a nu da motive de

îngrijorare rușilor. Dar militarizarea transnistriei este un fapt real, pe care și rușii o recunosc. Modernizarea trupelor militare ruse din estul Republicii Moldova ar fi fost absolut suspectă în lipsa negocierilor, dar la adăpostul acestora generalii ruși ne pot spune bancuri despre cum Ministerul rus al Apărării a trimis din greșeală alte tipuri de armament în Republica Moldova. Tot în spiritul măsurilor de consolidare a încrederii, se cere crearea unui Consulat al Federației Ruse la Tiraspol, iar Ministerul de Externe al Rusiei dă titulatura oficială de "Ministru de Externe a Republicii Moldovenești Nistrene" Dnei Ștanski.

După câteva luni de asemenea negocieri, devine evident handicapul unei asemenea abordări, precum evidentă devine nedorința Tiraspolului (dar și a Moscovei) de a începe discuțiile din pachetul trei de negocieri și anume soluționarea politică a conflictului și aspectele de securitate care presupun inclusiv demilitarizarea Transnistriei. Astfel, din perspectiva Chișinăului, datorită așa numitei „apropieri ale malurilor”, Transnistria va rezolva definitiv problemele agenților economici și a documentelor nerecunoscute fără a recurge la concesii reciproce, realizând un fel de „recunoaștere latentă” a statului și lipsind Republica Moldova de atuurile inerente unui stat recunoscut pe arena internațională.

Prin urmare, nu pot evolua negocierile fără discuții pe probleme politice și de securitate, care să conducă la semnarea unui document ce va prevedea expres formula politică de organizare a viitorului stat integrat. Înțelegerea sectoriale trebuie să răspundă unui angajament mai larg politic și de securitate care să definească finalitatea acestora, iar efectul de antrenare să confirme doar sustenabilitatea unui asemenea angajament. Evident că sunt probleme cotidiene acute pentru cetățenii de pe ambele maluri ale Nistrului care necesită soluționate, poate mai mult în Zona de Securitate decât în sectorul bancar transnistrean, dar acestea trebuie soluționate într-un cadru politic bine stabilit, iar "pașii mici" și negocierile sectoriale (care într-adevăr trebuie să țină cont de interesele populației de pe ambele maluri ale Nistrului) trebuie să răspundă realizării unui stat integrat, funcțional și prosper, definitivat de către acest cadru politic. Până la urmă, titulatura oficială a formatului "5+2" este "Conferința permanentă pentru problemele politice în cadrul procesului de negocieri privind reglementarea transnistreană" și atunci aceasta nu poate fi la nesfârșit folosită doar pentru "discuții tehnice".

Mai mult decât atât, dacă Tiraspolul sau Moscova au temeri legate de viitorul statut al Republicii Moldova și de relațiile acesteia cu lumea euro-atlantică, cu atât mai mult este cazul să semneze inițial un document politic în care va fi stipulată expres neutralitatea statului integrat Republica Moldova și alte aspecte extinse ale securității, prin care neutralitatea să fie garantată de către toți participanții la formatul "5+2" și care să elimine orice neînțelegeri ce obstrucționează negocierile sectoriale. Altfel, nicio înțelegere sectorială nu este posibilă pentru Republica Moldova, iar liderii transnistreni trebuie să înțeleagă acest lucru, nu să declare discuțiile ineficiente.

Republica Moldova este în proces de ratificare a Acordului de Comerț Liber din cadrul Comunității Statelor Independente (CSI) și negociază, alături de Ucraina, un Acord de Comerț Liber, Aprofundat și Cuprinzător cu Uniunea Europeană, adică cu două cele mai mari piețe continentale. De ce ar avea atunci neapărat nevoie să negocieze liberalizarea comercială cu Transnistria, pe care liderii de la Tiraspol o doresc (doar) ca stat independent? Piața de consum transnistreană nu este una solidă pentru care se bat marile companii ale lumii. Această piață este importantă pentru Republica Moldova numai în cadrul unui stat moldovenesc integrat, în timp ce eliminarea taxelor vamale transnistrene nu este o mare concesie a Tiraspolului când în zonă se articulează mega-proiecte comerciale. Republica Moldova este parte a Procesului de la Bologna și negociază cu 47 de state recunoașterea diplomelor de studii superioare în perspectiva creării Spațiului European al Învățământului Superior. De ce ar avea nevoie să recunoască diplomele de studii eliberate în Transnistria pe care liderii de la Tiraspol o văd independentă? Republica Moldova este deja parte a spațiului aerian european și negociază liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană, pentru ca cetățenii moldoveni să poată urca în propriile autoturisme și se deplasa liber la Paris, Viena sau aiurea. Care atunci ar fi urgența negocierii recunoașterii numerelor de înmatriculare din Transnistria "condusă" de către oficialii de la Tiraspol spre independență? Și, probabil cel mai important aspect, dacă liderii de la Tiraspol susțin că independența este singurul scop al lor, precum și parcursul euro-asiatic, atunci care este treaba acestora despre relațiile statului (recunoscut internațional) Republica Moldova cu NATO?!

Concluzii

Securitatea a contat de fiecare dată în negocierile pe marginea diferendului transnistrean, măcar pentru faptul că anume rațiunile de securitate ale Federației Ruse au alimentat secesionismul, iar "pauza de gândire" luată la Chișinău în ultima perioadă este determinată tot de rațiuni de securitate, deja rațiunile Republicii Moldova. Dar pauza nu înseamnă deloc renunțarea la negocieri, în formatul "5+2" sau cele dintre Chișinău și Tiraspol, această moment tensionat trebuie să conducă la formularea unei poziții politice clare a Republicii Moldova în chestiunea soluționării definitive a diferendului transnistrean, precum și acțiunile sectoriale ce se vor înscrie în acest mega-proiect de creare a unui stat integru și funcțional. Aceasta trebuie să presupună capacitarea în continuare a partenerilor de dezvoltare ai Republicii Moldova și convingerea acestora să garanteze, împreună cu Rusia, neutralitatea și integritatea teritorială a statului moldovenesc.

Totodată, Republica Moldova este obligată să avanseze în parcursul european, printr-un dialog complex cu Uniunea Europeană, iar reformele conexe să fie resimțite de către cetățeni. De asemenea, este necesar de a susține în continuare bunele relații cu partenerii americani, care probabil vor redeveni mai activi în treburile de securitate europeană după încheierea ciclului electoral, pentru că dincolo de avantajele neimplicării cât se articulează scutul antirachetă în Europa, SUA nu poate să lase securitatea europeană la discreția Rusiei, mai ales într-un asemenea context global de instabilitate.

În cele din urmă, dacă oficialii de la Tiraspol își asumă găzduirea în continuare a unor trupe ruse modernizate conform Programului de Înarmare a Federației Ruse, trebuie și cetățenii de pe malul stâng al Nistrului să cunoască (aici trebuie să muncească televiziunile care transmit și în regiunea transnistreană) că cei care deocamdată îi conduc le construiesc un viitor care va însemna o enclavă condamnată la izolare, cel puțin atâta timp cât va exista statul Ucraina, cu perspective reduse de deplasare și condiții de existență incerte. Pretinsul "stat independent" se va numi ultima redută militară a Federației Ruse în sud-estul Europei, în care meseria cea mai solicitată pe piața muncii va fi "serviciul militar permanent" întru apărarea cu demnitate a intereselor strategice ale Rusiei în zonă, pentru a primi adaosuri de 10 USD la pensii sau gaz mai ieftin. Poate oare un asemenea viitor să placă tinerelor generații din regiunea transnistreană, care se spune sunt educați cu sentimentul statalității, pentru ca oricare lider de la Tiraspol să le prescrie un asemenea viitor? Republica Moldova nu este deocamdată neapărat un model de urmat, dar dincolo de "greutatea tranziției" acesta este un stat recunoscut de comunitatea internațională și cu perspective serioase de a fi parte la un proces inedit de integrare continentală. Dincolo de intemperiiile politicii moldovenești, totuși guvernarea de la Chișinău are știința să nu angajeze militar Republica Moldova și să negocieze cu Uniunea Europeană un proiect serios de modernizare care să asigure un viitor european și prosper cetățenilor din dreapta Nistrului.

Această publicație a fost elaborată de IDIS „Viitorul” cu sprijinul financiar al Fundației Soros – Moldova. Opiniile exprimate în această publicație reflectă poziția autorilor/autorului și nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al instituțiilor finanțatoare.